

Beslut

efter kvalitetsgranskning av undervisning i
svenska som andraspråk i årskurs 7-9 vid
Hagaskolan 1 i Norrköpings kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av undervisningen i svenska som andraspråk. Frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning skapar rektor organisatoriska förutsättningar för att undervisningen i svenska som andraspråk ska bedrivas med god kvalitet?
2. I vilken utsträckning gör rektor en bedömning av god kvalitet avseende elevernas behov av svenska som andraspråk?
3. I vilken utsträckning genomförs undervisningen i svenska som andraspråk enligt kursplanen och med god kvalitet?
 - a) I vilken utsträckning täcker undervisningen kursplanens centrala innehåll?
 - b) I vilken utsträckning genomförs undervisningen på ett sådant sätt och på en sådan nivå att alla elever oberoende av könstillhörighet har möjlighet att nå så långt som möjligt i förhållande till kunskapskraven i ämnet?
 - c) I vilken utsträckning genomförs undervisningen på ett sådant sätt att den ger alla elever oberoende av könstillhörighet rika möjligheter att kommunicera på svenska och uttrycka ett komplext innehåll utifrån sin kunskapsnivå?

Bedömningen för respektive område (frågeställning 1 och 2 samt underfrågorna 3a-3c) görs i tre nivåer - *hög utsträckning, i delar och låg utsträckning* - utifrån Skolinspektionens framtagna kvalitetskriterier för granskningen. Om en skola bedöms uppfylla kvalitetskriterierna i låg utsträckning eller i delar kan Skolinspektionen rekommendera att ett utvecklingsarbete behöver inledas. En skriftlig redovisning av åtgärder och resultat begärs i så fall av skolan. Om en skola bedöms uppfylla kvalitetskriterierna i hög utsträckning inom hela det granskade området kan Skolinspektionen lämna framtidsytande kommentarer som stöd för skolans arbete med att ytterligare utveckla verksamheten.

Kvalitetskriterierna är Skolinspektionens uttolkning av *författningar inom skolområdet, forskningsöversikter* samt den erfarenhet som Skolinspektionen har fått genom sin samlade *tillsyns- och granskningsverksamhet*. Avgränsningar har gjorts inom respektive bedömningsområde. Skolinspektionen gör i sin granskning därför inte anspråk på att vara allomfattande.

Granskningen genomförs i 30 skolor och i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Skolinspektionen besökte Hagaskolan 1 den 14, 15 och 17 maj 2019. Besöket genomfördes av HG Arvidsson och Hanna Antonsson. Intervjuer med elever som läser svenska som andraspråk, lärare i svenska som andraspråk och rektorn samt lektionsobservationer och dokumentstudier har genomförts.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: <https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/SVA/>

Beslut

1. Organisatoriska förutsättningar

Skolinspektionen bedömer att rektorn i delar skapar organisatoriska förutsättningar för att undervisningen i svenska som andraspråk ska bedrivas med god kvalitet. Rektorn behöver därför inleda ett utvecklingsarbete med att organisera och utveckla verksamheten med syfte att skapa förutsättningar för en kvalitativ undervisning i svenska som andraspråk.

2. Rektors bedömning av elevers behov av svenska som andraspråk

Skolinspektionen bedömer att rektorn i låg utsträckning gör en bedömning av god kvalitet avseende elevers behov av svenska som andraspråk. Rektorn behöver därför inleda ett utvecklingsarbete som säkerställer att det görs en bedömning av god kvalitet om elevers behov av att läsa svenska som andraspråk.

3a. Undervisningens innehåll

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i svenska som andraspråk i hög utsträckning planeras och genomförs så att hela det centrala innehållet behandlas.

3b. Undervisningens kvalitet och nivå

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i delar genomförs på ett sådant sätt och på en sådan nivå att alla elever har möjlighet att nå så långt som möjligt i förhållande till kunskapskraven i ämnet. Rektorn och lärarna behöver därför inleda ett utvecklingsarbete så att undervisningen för nyanlända med kort tid i Sverige bedrivs så att den skapar förutsättningar för eleverna att nå så långt som möjligt i förhållande till kunskapskraven för ämnet, samt att lärarna signalerar höga förväntningar på alla elever när det gäller arbetstempo och fokus på arbetsuppgifterna.

3c. Elevers möjligheter att kommunicera och uttrycka ett komplext innehåll

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i delar genomförs på ett sådant sätt att eleverna ges rika möjligheter att kommunicera på svenska och uttrycka ett komplext innehåll utifrån sin kunskapsnivå.

Skolinspektionens bedömningar

1. Organisatoriska förutsättningar

Författningsstöd

2 kap. 10, 13 och 34 §§, 4 kap. 4–7 §§ skollagen

5 kap. 14 och 15 §§ skolförordningen (2011:185)

Förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11), 1 Skolans värdegrund och uppdrag, 2 Övergripande mål och riktlinjer, 5 Kursplaner

Här bedöms i vilken utsträckning rektorn arbetar för att undervisningen ska bedrivas av behöriga lärare som ges relevant kompetensutveckling, samt om rektorn organiserar

undervisningsgrupperna utifrån elevernas behov och kunskapsnivå i svenska. Vidare bedöms i vilken utsträckning rektorn leder och utvecklar ämnet.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att rektorn i delar skapar organisatoriska förutsättningar för att undervisningen i svenska som andraspråk ska bedrivas med god kvalitet. Skälen till bedömningen är att rektorn medvetet arbetar för att öka andelen behöriga lärare och till delar organiserar verksamheten utifrån elevernas behov och förutsättningar. Rektorn tar dock inte tillräcklig hänsyn till nyanlända elevers behov vid organisering av undervisningen. Vidare följer rektorn upp kunskapsresultaten, men analyserar inte tillräckligt vad som påverkar och orsakar resultaten för att kunna identifiera tydliga utvecklingsområden. Rektorn analyserar heller inte i tillräcklig utsträckning vad som orsakar skillnader i flickors och pojkars resultat i ämnet.

Behörighet och kompetensutveckling

Rektorn har fördelat tjänster och organiserat verksamheten utifrån lärarnas behörighet och kompetens i ämnet. De behöriga lärarna undervisar i de separata undervisningsgrupperna¹ där de elever som bedömts ha störst behov av ett tydligt andraspråksperspektiv får sin undervisning. Behöriga och obehöriga lärare samarbetar också kring övergripande planeringar och i bedömningsfrågor, även om det nu på grund av andra kompetensutvecklingsinsatser huvudsakligen sker på eget initiativ. Obehöriga lärare har dessutom fått utbildning i språkutvecklande arbetssätt, och alla lärare deltar i Skolverkets kompetensutvecklingsinsats Läsllyftet som enligt lärarna också är relevant för undervisningen i svenska som andraspråk.

För att öka andelen behöriga lärare har rektorn rekryterat ytterligare en lärare inför läsåret 2019/20.

Organisering

Rektorn har organiserat undervisningsgrupperna utifrån befintliga resurser, till exempel utifrån behörighet och elevernas behov. Vissa elever läser därför svenska som andraspråk i separat undervisningsgrupp med behörig lärare i svenska som andraspråk, medan andra elever får sin undervisning av obehöriga lärare ämnet i samlad klass integrerat med de elever som läser ämnet svenska. Skälen till att en elev får sin undervisning i samlad klass är flera, exempelvis sociala skäl eller för att antalet elever i undervisningsgrupperna ska vara rimligt. Det kan också bero på att en elev är den enda eleven i klassen som läser ämnet. Huvudprincipen är dock enligt rektorn att de elever som kommit längst i sin språkutveckling läser ämnet i samlad klass. Lärarna uppger att dessa elever har mycket goda kunskaper i svenska och därför har höga betyg i svenska som andraspråk.

Organiseringen utgår dock inte i tillräcklig utsträckning från de nyanlända elevernas behov och kunskapsnivå i svenska. Lärarna uppger att skillnaderna i elevernas språkliga nivå är för stora i de separata undervisningsgrupperna, vilket leder till att eleverna som

¹ Med separat undervisningsgrupp menas i beslutet att undervisningen i svenska som andraspråk bedrivs separat från undervisningen i ämnet svenska i egen undervisningsgrupp. Med undervisning i samlad klass menas att undervisningen i svenska som andraspråk bedrivs parallellt och integrerat tillsammans med undervisningen i ämnet svenska.

varit kort tid i Sverige får enskilda uppgifter då de inte har möjlighet att tillgodogöra sig den undervisning som övriga elever får.

Rektorn säkerställer att eleverna som läser svenska som andraspråk får ta del av hela det centrala innehållet genom att rektorn har tillgång lärarnas planeringar. Enligt rektorn diskuteras dessa sedan vid exempelvis medarbetarsamtalen. Såväl elever som lärare uppger dock att innehållet i undervisningen i samlad klass, oavsett vilket ämne eleverna läser, är detsamma för alla elever. I lärarintervjun framkommer dock att lärare ibland anpassar innehållet för alla elever utifrån kursplanen i svenska som andraspråk om det anses gynna alla elever. Det handlar bland annat om att särskilt fokusera på att förklara och diskutera ord och begrepp.

Utveckling av ämnet

Lärarna samverkar kring planeringen av undervisningen och obehöriga lärare får stöd och handledning genom att samarbeta med behöriga lärare. Då en stor del av den avsatta tiden innevarande läsår används till skolövergripande kompetensutvecklingsinsatser, görs en del av detta på lärarnas eget initiativ och på annan tid. Lärarna uppger att de till exempel försöker hitta tid för sambedömning. Ämnet har samma status som andra ämnen och statusen har enligt lärarna höjts till följd av att alla lärare nu har fått kompetensutveckling i språkutvecklande arbetssätt.

Rektorn följer upp resultaten, har identifierat utvecklingsområden och planerar att vidta åtgärder. Till exempel uppger rektorn att organisering och bemanning av undervisningen i ämnet kommer att ändras till nästa läsår.

Rektorn är medveten om att det är stora skillnader mellan flickors och pojkars resultat. Enligt rektorn och lärarna kan det bero på att förväntningarna i skolan passar flickor bättre, att fler av skolans nyanlända elever är pojkar, att pojkar mognar senare eller att pojkar inte visar sina kunskaper på lektionerna. Mer specifikt anser rektorn att pojkarnas läslust behöver stärkas vilket också lärarna har fått i uppdrag att arbeta med. Flickorna är enligt lärarna duktigare men varför det är så har inte diskuterats på skolan. Rektorn och lärarna har inte heller uppmärksammat pojkarnas anmärkningsvärda låga resultat på delprov Skriva (delprov C) på nationella provet läsåret 2017/18 där pojkarna presterade i paritet med flickorna när det gällde Läsa (delprov B) och Tala (delprov A). Inte heller avviken mellan resultat på nationella prov och slutbetyg har analyserats utifrån ett könsperspektiv. Av nationell statistik för läsåret 2017/18 framgår att en betydligt större andel flickor än pojkar får ett högre slutbetyg jämfört med provbetyget på nationella provet, medan en större andel pojkar får ett lägre.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande del:

- Att rektorn organiserar och utvecklar verksamheten med syfte att skapa förutsättningar för en kvalitativ undervisning i svenska som andraspråk.

Skolinspektionen bedömer att rektorn behöver skapa organisatoriska förutsättningar för en kvalitativ undervisning i svenska som andraspråk. Det handlar dels om att organisera undervisningen utifrån alla elevers behov, förutsättningar och kunskapsnivå, dels om att rektorn – inte minst mot bakgrund av de låga resultaten – behöver analysera vad som orsakar och påverkar resultaten i svenska som andraspråk. I det sammanhanget behöver könsperspektivet särskilt beaktas.

Av skollagen framgår att rektorn beslutar om sin enhets inre organisation och ansvarar för att fördela resurser inom enheten efter elevernas olika förutsättningar och behov. Rektorn ansvarar för att ett kvalitetsarbete enligt skollagen genomförs vid enheten. I Skolverkets allmänna råd betonas vikten av att rektorn tillsammans med personalen och utifrån uppföljningen analysera vad i enhetens verksamhet som påverkar och orsakar resultaten och måluppfyllelsen. För att kunna följa måluppfyllelsen behöver skolan också få svar på vilka följder organiseringen av undervisningen får för elevernas lärande och utveckling. Vidare kan rektorn t.ex. behöva underlag för att kunna analysera hur personalens kompetens, värderingar, förhållningssätt och arbetssätt påverkar elevernas möjligheter att nå kunskapsmålen.²

Skolinspektionen rekommenderar rektorn att organiserar verksamheten så att förutsättningarna för en kvalitativ undervisning i svenska som andraspråk för alla elever är goda. Rektorn behöver därför i samråd med lärarna organisera undervisningsgrupperna för nyanlända elever med kort tid i Sverige utifrån en bedömning av vad som bäst gynnar deras språkutveckling. Lärarnas uppfattning är att de nyanlända eleverna behöver grundläggande undervisning i svenska språket innan de slussas in i befintliga grupper, liknande den de tidigare fick i förberedelseklassen, eller att två lärare schemaläggas parallellt på lektionerna så att en lärare kan fokusera på de nyanlända. Rektorns bedömning är att undervisningen för nyanlända elever bäst bedrivs i befintliga undervisningsgrupper men att de där behöver få tillräckligt stöd. Skolinspektionen tar inte ställning till hur undervisningen ska organiseras då det är rektorn som beslutar om skolans inre organisation. Viktigt är dock att organiseringen utgår från elevernas olika förutsättningar och kunskapsnivåer, och att den skapar goda förutsättningar för en undervisning av god kvalitet.

Vidare rekommenderar Skolinspektionen rektorn att särskilt analysera vad som orsakar och påverkar resultaten i svenska som andraspråk, inte minst mot bakgrund av pojkarnas låga måluppfyllelse. Enligt nationell statistik för läsåret 2017/18 2018 nådde 63 procent av eleverna de kunskapskrav som minst ska uppnås i ämnet. Det är stora skillnader mellan flickors och pojkars resultat där 77 procent av flickorna och 54 procent av pojkarna nådde betyget E eller högre. Den genomsnittliga betygspoängen våren 2018 var för flickor 10,8 och för pojkar 6,0. Samtidigt är skillnaden mindre när det gäller resultaten på det nationella provet. Rektorn behöver därför tillsammans med lärarna analysera vad som orsakar och påverkar resultaten – och särskilt utifrån ett könsperspektiv - samt vilka åtgärder som behövs för att öka måluppfyllelsen. I det sammanhanget är det också viktigt att diskutera frågor som lärarnas förväntningar på flickor och pojkar och skolans bedömningspraktik.

2. Rektors bedömning av elevers behov av svenska som andraspråk

Författningsstöd
2 kap. 10 § skollagen
5 kap. 14 och 15 §§ skolförordningen
Lgr 11, 5 Kursplaner

Här bedöms i vilken utsträckning rektorn gör en bedömning av god kvalitet avseende elevers behov av undervisning i svenska som andraspråk.

² Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:98) med kommentarer om systematiskt kvalitetsarbete för skolväsendet, s. 28 samt 31-33

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att rektorn i låg utsträckning gör en bedömning av god kvalitet avseende elevers behov av svenska som andraspråk. Skälen till bedömningen är att ingen bedömning görs om en elev behöver läsa ämnet när eleven börjar vid skolenheten utan eleven fortsätter som regel att läsa det ämne som eleven läst tidigare. Dessutom saknas praxis och rutiner kring bedömningen om en elevs behov av att få undervisning i svenska som andraspråk kvarstår. Det är också otydligt hur rektor fattar beslut om att en elev ska läsa ämnet.

Bedömning av elevers behov av undervisning i svenska som andraspråk

Eleverna fortsätter att läsa det ämne, svenska som andraspråk eller svenska, som de läste i årskurs 6 om inte elev, vårdnadshavare eller lärare lyfter frågan. Lärarna uppger att om en elev läst svenska som andraspråk tidigare så fortsätter de med det. Lärarna har pratat med rektorn om huruvida några elever som kommit långt sin språkutveckling ska fortsätta läsa ämnet och de ska informera vårdnadshavarna. Det är undervisande lärares bedömning som ligger till grund för eventuellt beslut om att en elev inte längre ska läsa ämnet. Skolan använder sig inte av några andra bedömningsmaterial än Skolverkets Språket på väg och det används inte heller i alla klasser. Några beslut om byten från eller till svenska som andraspråk har inte fattats under det senaste läsåret.

Beslut om att en elev ska läsa svenska som andraspråk görs enligt rektorn genom att eleven skrivs in i skolans administrativa system där det anges vilka elever som läser ämnet. Vid Skolinspektionens besök framgår dock av intervjun med rektorn att det är oklart om alla elever som var angivna i den aktuella förteckningen läser svenska som andraspråk eller inte, eftersom alla elever som någon gång läst ämnet fanns med i förteckningen.

Identifierat utvecklingsområde

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande del:

- Att rektorn säkerställer att det görs en bedömning av god kvalitet om elevers behov av att läsa svenska som andraspråk.

Skolinspektionen bedömer att rektorn behöver säkerställa att det görs en bedömning av god kvalitet avseende elevers behov av att läsa ämnet. Det handlar både om att bedöma om en elev behöver läsa ämnet och att kontinuerligt bedöma om behovet kvarstår. Rektorn behöver också se till att rutinerna för beslut om vilka elever som läser ämnet blir tydliga.

Av skolförordningen framgår att undervisning i svenska som andraspråk ska anordnas om det behövs och ersätter då undervisningen i svenska. Rektorn beslutar om undervisningen i svenska som andraspråk för en elev.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn tar fram rutiner för hur och när behovsbedömningar ska göras och att bedömningarna görs utifrån beprövade metoder. Rektorn rekommenderas också att ta fram tydliga former och rutiner för hur beslut fattas. Det saknas praxis och rutiner för hur skolan ska bedöma vilka elever som behöver läsa svenska som andraspråk. I praktiken förlitar sig skolan på det beslut som elevers tidigare skolor fattat. Skolan gör ingen egen bedömning om elever, som tillhör någon av de tre kategorier elever som kan behöva undervisning i ämnet, har behov av svenska som andraspråk när de börjar på skolan. Därmed finns en risk att till exempel elever som skulle

gynnas av att läsa ämnet inte uppmärksammas, särskilt mot bakgrund att delar av undervisningen bedrivs av lärare som inte är behöriga i ämnet.

Skolan saknar också en praxis för att bedöma om behovet kvarstår. Av skolförfattningarna framgår det inte hur länge en elev ska följa kursplanen i svenska som andraspråk, eller på vilka grunder man kan avgöra om en elev ska byta till svenska. Det som avgör är formuleringen "om det behövs". Det innebär att rektorn behöver ta reda på om eleven gagnas bäst av att följa kursplanen i svenska som andraspråk eller i ämnet svenska. Enligt Nationellt centrum för svenska som andraspråk behöver en kvalitativ bedömning av elevens hela språk göras, till exempel genom en performansanalys. Kännetecknande för elever som behöver svenska som andraspråk är att deras kognitiva utveckling har kommit längre än deras svenska språk så när tanke och språk är på samma nivå kan kanske eleven gynnas av att få en undervisning i ämnet svenska istället.³

Forskning pekar på att det tar cirka 5-8 år att utveckla ett språk som fungerar i alla situationer⁴. I och med att många elever på skolan har läst svenska som andraspråk i mer än fem år, flera sedan skolstarten, kan det innebära att det finns elever som bättre skulle gynnas av att läsa ämnet svenska. Det är därför viktigt att kontinuerligt bedöma om behovet kvarstår. Det är också viktigt att bedömningen görs med etablerade metoder och av alla elever. För vissa elever används idag Skolverkets bedömningsmaterial Språket på väg som är utformat för att tillsammans med uppgifter och underlag från den egna undervisningen ge stöd i den bedömningen.

Även om inget annat framkommit än att det för lärarna är tydligt vilka elever som ska läsa svenska som andraspråk, är det viktigt att det är tydligt hur beslut fattas. Det är också viktigt att skolan har administrativa system som tydligt anger vilka elever som läser ämnet.

3a. Undervisningens innehåll

Författningsstöd Lgr 11, 5 Kursplaner
--

Här bedöms i vilken utsträckning undervisningen täcker kursplanen centrala innehåll.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i hög utsträckning genomförs så att det centrala innehållet behandlas. Skälen till bedömningen är att lärarna i planeringen och genomförandet av undervisningen utgår från kursplanen i svenska som andraspråk och det ämnesspecifika innehållet. Exempelvis anges i de övergripande planeringarna vad som skiljer i undervisningens innehåll mellan ämnena svenska som andraspråk och svenska.

³ Nationellt centrum för svenska som andraspråk; <https://www.andrasprak.su.se/om-oss/vanliga-fr%C3%A5gor/grundskola/n%C3%A4r-ska-en-elev-sluta-l%C3%A4sa-svenska-som-andraspr%C3%A5k-1.107734> (2019-05-07)

⁴ Se till exempel Nationellt centrum för svenska som andraspråk; <https://www.andrasprak.su.se/om-oss/vanliga-fr%C3%A5gor/grundskola/n%C3%A4r-ska-en-elev-sluta-l%C3%A4sa-svenska-som-andraspr%C3%A5k-1.107734> (2019-05-07) eller Cummins, J. (1996). *Negotiating identities: Education for empowerment in a diverse society*. Ontario: California Association for bilingual education.

Undervisningens innehåll

I de övergripande planeringarna för ämnena svenska och svenska som andraspråk anges några skillnader i innehåll för de två ämnena. Till exempel anges att undervisningen i svenska som andraspråk inte ska behandla nordiska språk samt språkhistoria vilket är i linje med det centrala innehållet för ämnet. Rektorn ser också till att undervisningen omfattar det centrala innehållet genom att ta del av lärarnas planeringar i ämnet.

Vissa elever som läser i samlad klass uppger visserligen att de får samma undervisning som de elever som läser ämnet svenska, men lärare uppger samtidigt att de ibland undervisar alla elever utifrån ett andraspråksperspektiv eftersom det gynnar alla elever. Det kan till exempel handla om att de har ett tydligare fokus på ord och begrepp. Lärarna ger också enskild återkoppling till elever som läser ämnet om till exempel ordval och meningsbyggnad.

3b. Undervisningens kvalitet och nivå**Författningsstöd**

1 kap. 4 och 5 §§, 3 kap. 3 och 14 §§, 10 kap. 20 a § skollagen

5 kap. 2 § skolförordningen

Lgr 11, 1 Skolans värdegrund och uppdrag, 2 Övergripande mål och riktlinjer, 5 Kursplaner

Här bedöms i vilken utsträckning undervisning genomförs på ett sådant sätt och på en sådan nivå att alla elever oberoende av könstillhörighet har möjlighet att nå så långt som möjligt i förhållande till kunskapskraven. Särskilt bedöms i vilken utsträckning undervisningen kännetecknas av de framgångsfaktorer som vetenskap och beprövad erfarenhet lyfter fram som betydelsefulla.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i delar genomförs på ett sådant sätt och på en sådan nivå att alla elever har möjlighet att nå så långt som möjligt i förhållande till kunskapskraven i ämnet. Skälen till bedömningen är att undervisningen generellt sett utgår från ett andraspråksperspektiv. Undervisningen för nyanlända genomförs dock på ett sådant sätt och en sådan nivå att det inte främjar en snabb kunskapsutveckling i svenska. I några undervisningsgrupper är dessutom förväntningarna på eleverna för låga när det gäller arbetstempo och fokus på arbetsuppgifterna. Vidare har det i granskningen inte framkommit annat än att elever oberoende av könstillhörighet har möjlighet att nå så långt som möjligt i förhållande till kunskapskraven i ämnet.

Undervisningens kvalitet och nivå

Undervisningens kvalitet och nivå i ämnet varierar på skolan. Generellt sett planeras och genomförs undervisningen utifrån ett andraspråksperspektiv. Det gäller särskilt för undervisningen i de separata undervisningsgrupperna, men präglar till stor del även undervisningen i de samlade klasserna. Lärarna arbetar till exempel medvetet modellerande genom att först beskriva och visa på modeller för olika texttyper, för att sedan skriva texter tillsammans med eleverna innan dessa får producera en egen text. I undervisningen ges eleverna också möjlighet att använda sitt modersmål som resurs i lärandet. Eleverna beskriver att de kan få information på sitt modersmål eller fråga kamrater på sitt modersmål om de inte förstår samt att de kan få skriva en text på sitt modersmål och sedan översätta den. På en besökt lektion har läraren medvetet planerat grupperna så att eleverna har möjlighet att stötta varandra i arbetet genom att ta hjälp av sitt starkaste språk. Generellt sett arbetar lärarna dessutom aktivt och medvetet med att

utveckla elevernas ordförråd. Någon lärare arbetar till exempel med att ge eleverna ord- och begreppslistor innan ett moment behandlas och alla lärare diskuterar olika ords och begrepps betydelse och uppbyggnad med eleverna.

Undervisningen för nyanlända elever som gått i svenska skola kort tid är dock inte alltid tillräckligt utmanande. Som nämnts ovan uppger lärarna att spridningen i elevernas kunskaper i det svenska språket är för stor i de separata undervisningsgrupperna. Enligt lärarna leder det till att elever som varit i Sverige kort tid får arbeta med uppgifter som inte är tillräckligt stimulerande och utmanande. Eleverna får till exempel ofta arbeta enskilt med arbetsblad som innehåller så kallade "fyller-i-uppgifter". Detta bekräftas också av inspektörernas observationer av undervisningen. Observationer visar dessutom att eleverna har svårt att fokusera på dessa uppgifter och istället ägnar sig åt annat. Lärarna är tydliga med att detta arbetssätt inte gynnar elevernas kunskapsutveckling i svenska men att det inte är möjligt att planera undervisningen annorlunda med nuvarande organisering. För att kompensera för dessa svårigheter fick alla nyanlända elever undervisning i svenska som andraspråk när övriga elever genomförde sin prao. Enligt lärarna tyckte eleverna att den undervisningen var rolig och givande, till exempel vågade eleverna i större utsträckning uttrycka sig på svenska jämfört med i de ordinarie undervisningsgrupperna.

Vidare visar observationer att de generella förväntningarna på eleverna när det gäller att effektivt utnyttja lektionstiden är låga. På flera lektioner kommer elever sent och en lärare uppger att många elever inte är på plats när lektionerna startar på morgnarna. Dessutom är det påfallande ofta som elever ägnar sig åt annat än de tänkta arbetsuppgifterna. Till exempel är det på de observerade lektionerna flera elever som under stora delar av undervisningstiden använder mobiltelefonen, trots rådande mobilförbud, till sådant som inte har med arbetsuppgifterna att göra. Det varierar också mellan de observerade lektionerna om lärarna uppmärksammar detta och ser till att eleverna istället ägnar sig åt det som är syftet med lektionen.

Identifierat utvecklingsområde

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande del:

- Rektorn och lärarna måste inleda ett utvecklingsarbete så att undervisningen för nyanlända med kort tid i Sverige bedrivs så att den skapar förutsättningar för eleverna att nå så långt som möjligt i förhållande till kunskapskraven för ämnet, samt att lärarna signalerar höga förväntningar på alla elever när det gäller arbetstempo och fokus på arbetsuppgifterna.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver se till att kvaliteten på undervisningen för nyanlända elever med kort tid i Sverige förbättras. Undervisningen behöver bedrivas på ett sådant sätt och på en sådan nivå att eleverna ges möjlighet att utvecklas så långt som möjligt i förhållande enligt målen. Dessutom behöver lärarna agera på så sätt att undervisningen signalerar höga förväntningar när det gäller hur lektionstiden nyttjas.

Av skollagen framgår utbildningen ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. I utbildningen ska hänsyn tas till elevers olika behov och eleverna ska ges stöd och stimulans att utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Enligt skolförordningen ska eleverna ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd i den omfattning som behövs för att skapa förutsättningar för att eleverna når de kunskapskrav som minst

ska uppnås och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen. Av Lgr 11 framgår att rektorn har ett särskilt ansvar för att resursfördelning och stödåtgärder anpassas till den värdering av elevernas utveckling som lärarna gör.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn och lärarna tillsammans diskuterar och beslutar om hur undervisningen i svenska som andraspråk för nyanlända ska organiseras och bedrivs så att eleverna ges goda möjligheter att utveckla sina kunskaper i ämnet. Rektorn och lärarna rekommenderas också att vidta de åtgärder som krävs för att lektionstiden effektivt ska användas i förhållande till syftet med undervisningen.

Som framgår ovan uppger lärarna att det inte är möjligt att med nuvarande organisering bedriva en stimulerande och utmanande undervisning för nyanlända eleverna med kort tid i Sverige. Att den undervisning de får inte är tillräckligt utmanande och inte ger tillräcklig stöttning framgår också av lektonsobservationer. Rektorn är medveten om svårigheterna att anpassa undervisningen till dessa elever och har med anledning av det planerat att genomföra vissa organisatoriska förändringar och utöka lärarresurserna inför nästa läsår. I det arbetet är det viktigt att rektorn involverar och tar del av lärarnas synpunkter. Läroplanen är tydlig med att rektorn har ett särskilt ansvar för att resursfördelningen och stödåtgärderna anpassas till den värdering av elevernas utveckling som lärare gör.

Om elevernas språkliga nivå skiljer sig åt i hög grad i en undervisningsgrupp och läraren inte skapar en undervisning där alla elever har möjlighet att lära utifrån sina förutsättningar, kan resultatet bli att vissa elever inte ges möjlighet att delta i den stimulerande och utvecklande undervisning som övriga klassen ges. Risken är att de då passiviseras, till exempel genom att få arbeta med enkla "fyller-i-övningar". Att anpassa undervisningen för dessa elever innebär inte att de ska få alltför enkla uppgifter, utan att de ska få stöttning i att utföra krävande uppgifter utifrån sin kognitiva nivå för att på så sätt gå framåt i sin språkutveckling. Läraren måste stötta eleverna så att de kan delta i en kognitivt utmanande undervisning utifrån – och trots – sina språkliga förutsättningar.⁵

Rektorn och lärarna behöver också tillsammans vidta de kortsiktiga och långsiktiga åtgärder som behövs för att lektionstiden i ämnet ska nyttjas effektivt. Att elever är på plats när lektionen börjar och att lektionstiden används till det som är syftet, är en förutsättning för att eleverna ska kunna nå kunskapskraven och utvecklas så långt som möjligt. Mot bakgrund av de låga resultaten i ämnet är detta särskilt angeläget.

3c. Elevernas möjlighet att kommunicera och uttrycka ett komplext innehåll

Författningsstöd

1 kap. 4 och 5 §§, 3 kap. 3 § skollagen

5 kap. 2 § skolförordningen

Lgr 11, 1 Skolans värdegrund och uppdrag, 2 Övergripande mål och riktlinjer, 5 Kursplaner

⁵ Se till exempel: <https://www.andrasprak.su.se/om-oss/vanliga-fr%C3%A5gor/grundskola/hur-b%C3%B6r-sva-bedrivs-inom-svenskundervisningen-eller-separat-1.200885>, 2019-06-24. Här förs ett resonemang kring utmaningen i att ge elever som läser svenska som andraspråk den stöttning som de behöver när undervisningen bedrivs i samlad klass, men är även tillämpligt i detta sammanhang.

Här bedöms i vilken utsträckning eleverna oavsett könstillhörighet ges möjlighet att kommunicera på svenska och uttrycka ett komplext innehåll utan att det ställs för tidiga krav på språklig korrekthet.

Samlad bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i delar genomförs på ett sådant sätt att eleverna ges rika möjligheter att kommunicera på svenska och uttrycka ett komplext innehåll utifrån sin kunskapsnivå. Skälen till bedömningen är att lärarna på ett medvetet sätt planerar och genomför undervisningen så att eleverna generellt både ges många möjligheter och stimuleras att uttrycka sig muntligt och skriftligt på svenska. Alla nyanlända elever med kort tid i Sverige ges dock inte alltid den stöttning som de behöver för att kunna kommunicera på svenska. Det har också framkommit att flickors och pojkars talutrymme skiljer sig åt i vissa undervisningsgrupper.

Elevers möjligheter att kommunicera på svenska

Lärarna planerar och genomför undervisningen så att eleverna ska få många möjligheter att såväl tala som skriva svenska. Lärarna betonar att de använder muntlig kommunikation mer än i andra klasser, framförallt diskuterar de olika texter ingående med eleverna. Lärarna arbetar också så att eleverna både ges förutsättningar och stimuleras att uttrycka sig såväl skriftligt som muntligt. Ett genomgående arbetssätt är att eleverna vid diskussioner kring texter eller annat först får diskutera det i par eller i grupper innan läraren tar upp det i helklass. För att ge eleverna många tillfällen att skriva beskriver lärarna hur eleverna får "startfrågor" i början av lektioner som de ska svara på skriftligt. Eleverna skriver sedan om ämnet i fem minuter för att därefter lämna in sina alster. Syftet med övningen är att eleverna snabbt ska komma igång med att skriva.

Det är generellt sett ett tillåtande klimat i klassrummen så att eleverna vågar använda sitt svenska språk. Lärarna ger också eleverna gott om tid för att tänka och formulera sina svar. För att få eleverna att utveckla både sitt tal och sitt skrivande arbetar lärarna genomgående med att ställa följdfrågor och ger förslag på sådant som eleverna kan tänkas vilja förmedla, istället för att snabbt gå vidare och ge ordet till en annan elev.

Av lärarintervjun framgår dock att svårigheten att anpassa undervisningen för elever som varit kort tid i Sverige (se ovan under 3B) även påverkar deras möjligheter kommunicera på svenska. Att eleverna efter endast åtta veckor på kommunens mottagningsenhet placeras i ordinarie undervisningsgrupper leder enligt lärarna till att eleverna varken kan kommunicera i gruppen eller bli en del av den. Istället får de alltför ofta arbeta enskilt med enklare arbetsblad. Lärarna upplevde att de nyanlända eleverna vågade ta för sig och prata mer när de under praoperioden fick extra undervisning i svenska som andraspråk.

På huvuddelen av de observerade lektionerna får flickor och pojkar samma talutrymme. Det finns dock undervisningsgrupper där det är tydligt att pojkar ges och tar ett betydligt större talutrymme än vad flickor gör.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 27 mars 2020 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena.

Redogörelsen skickas via e-post, till *skolinspektionen.linkoping@skolinspektionen.se*.
Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2018:7752) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

X Sofia Lindstrand

Beslutsfattare

Signerat av: Sofia Lindstrand

X Hanna Antonsson

Föredragande

Signerat av: Hanna Antonsson

I handläggningen av ärendet har även utredaren HG Arvidsson medverkat.

Bilaga: Bakgrundsuppgifter om verksamheten

Det finns 380 elever på skolenheten varav 119 får undervisning i svenska som andraspråk. Av dessa är 58 flickor och 61 pojkar. Huvuddelen av eleverna läser ämnet i separat undervisningsgrupp, medan ett fåtal läser tillsammans med de elever som läser ämnet svenska. Tre av sju lärare som undervisar i svenska som andraspråk är legitimerade och behöriga att undervisa i ämnet i årskurs 7-9. En av lärarna saknar legitimation.